

opstanden 1944 diskuteres ikke. Der er ingen omtale af rigskansler H. Brüning (1930–32) restaurationspolitik og dens betydning for overgangen mellem Weimardemokrati og Hitlerdiktatur. Hitlers aftale i 1933 med Vatikanet nævnes ikke. I diskussionen om oberst Hossbachs notat 5. november 1937 undlader forfatteren at nævne, at de militære direktiver om Tjekkoslaviet blev ændret lige efter (s. 183). Udsiftningen i den tyske hærledelse februar 1938 nævnes sært nok heller ikke. Begge træk ville ellers styrke den forskningsretning, der modsat A. J. P. Taylor finder Hitlers politik aggressiv. Beskrivelsen af Polens politik foråret 1939 er ikke holdbar. Den polske ledelse var afvisende før den engelske garanti blev givet i marts 1939, og den var efter den tid smidig nok til selv at foreslå et kompromis om Danzig (polsk-tysk fællesstyre). Hitler var dog ikke interesseret. Det var således ikke polsk stejthed, der førte til Hitlers angreb 1. september. S. 245–46 ses en udførlig omtale af Churchills forslag om en procentfordeling af indflydelse i dele af Østeuropa den 9. oktober 1944. Men der er ingen omtale af, at russerne i forhandlingerne den næste dag ønskede nogle af de procentsatser ændret i sovjetisk favør, f.eks. angående Ungarn. Der var derfor næppe heller en engelsk-sovjetisk forståelse om magtfordelingen i Østeuropa.

Disse kritiske bemærkninger skal ikke tilsløre, at dette bind i Aschehougs Verdenshistorie iøvrigt er et meget solidt og kyndigt skrevet værk. Og det letlæste norske sprog bør bestemt ikke afholde nogen fra at læse det.

Kay Lundgreen-Nielsen

AUGUST WIEMANN ERIKSEN: Eksportrådgivning i Danmark 1910–1921. Privat eller statslig opgave. Striden i erhvervsorganisationer og centraladministration om oprettelse af et statsligt oplysningsorgan for eksporterhvervene. Administrationshistoriske studier bd. 9, udgivet af Rigsarkivet. Kbh., G.E.C. Gads Forlag, 1984. 198 s.

I Rigsarkivets sobre og vidtfavnende serie om forskellige sider af ældre dansk civiladministration er det 20. århundrede repræsenteret med et ganske spændende emneområde: det private erhvervslivs relationer til den offentlige sektor. Området er meget aktuelt og har både et magtmæssigt aspekt af styring og gensidig kontrol og et økonomisk aspekt af tilskud og samvirke i fælles interesse. Emnet kan give anledning til overvejelser over så centrale og diskuterede emner som korporative elementer i statens ledelse, bureaukratisering, organisationsdannelse, sammenhængen mellem udenrigsøkonomiske og andre udenrigspolitiske områder, og i kronologisk sammenhæng spørgsmålet om tiden omkring 1. Verdenskrig som et gennembrud for en række af vor tids karakteristiske samfundstræk.

August Wiemann Eriksen går imidlertid forsigtigt og konkret til værks. Kun i en kort indledning gør han opmærksom på, at han har fat i et hjørne af de store debatemner (s. 11–12), og han refererer desværre ikke meget til dem sidenhen. I stedet følger han grundigt, omend relativt snævert, forhandlingerne i organisationer, rigsdag og en nedsat kommission om den præcise udførelse og ministerielle placering af dansk eksportrådgivning. Han kan her fremlægge nyt materiale fra ministeriers, organisationers, partiers og privates arkiver og derved kaste lys over

de stærke personligheder i tidens erhvervsliv og politik, og over de ofte nye erhvervsorganisationer, deres interesser, strategi og styrke.

Efter gennemgangen af de langstrakte overvejelser og forhandlinger kan Wiemann Eriksen konkludere, at Udenrigsministeriet og Industrirådet fik en afgørende indflydelse på oprettelsen af oplysningsbureauet under Udenrigsministeriet i 1921, medens Grossereretsforeningen og især Handelsministeriet havde mindre vægt.

Den foreliggende bog er som en velunderbygget detailstudie med til at danne et sikrere grundlag for forståelsen af periodens organisations- og administrationsforhold og de involverede gruppers og enkeltpersoners opfattelser af forholdet mellem stat og erhvervsliv, men det overlades til læseren at drage videre konklusioner. Selvom det måske kan være forfriskende, at ikke enhver bog om et mindre emne sætter alle sejl til for at placere det i mange og store sammenhænge, havde det e.m.m. været naturligt, om forfatteren i betragtning af sin store viden om perioden havde været mindre tilbageholdende med perspektiverne.

Carsten Due-Nielsen

HELLE-MONETTE KLEIN OG KELD SØGAARD CHRISTENSEN: Husmandshjemmet.

Kultur og bevidsthed blandt jyske husmænd i 1930'erne. Landbohistorisk Selskab 1984. 104 s. 70 kr.

GUNNAR SOLVANG: Husmandsliv. En etnologisk skildring af livsvilkårene i Rønhave-kolonien på Als 1925–80. Landbohistorisk Selskab 1984. 268 s. Ill. 148 kr.

»Husmandshjemmet« og »Husmandsliv« bygger begge på specialeafhandlinger ved henholdsvis danskstudiet og etnologistudiet ved Københavns Universitet. Bøgerne har det til fælles, at de beskæftiger sig med husmandsbefolkningens livsforhold i det 20. århundrede, efter at husmandsbruget – økonomisk, socialt og politisk – var blevet en faktor i dansk landbrug. Begge søger de at afdække noget af det hverdagsliv, der levedes i de mange små hjem, under den organisationspolitiske overflade. I deres tilgangsvinkler er bøgerne imidlertid meget forskellige. Mens Klein og Christensen især har interesseret sig for hvilke holdninger og værdinormer der prægede husmandsbefolkningen i 1930'erne, har etnologen Gunnar Solvang så at sige gravet sig ned i et lokalområde, nemlig Rønhavekolonien på Als, hvor han har kortlagt 27 husmandsfamiliers livsforløb helt frem til 1980.

»Husmandshjemmet« var også titlen på de jyske husmandsforeningers blad, der i 1930'erne udkom i o. 10.000 eksemplarer. Forfatterne har udvalgt årgangene 1934–37, og har her specielt studeret de afsnit, der vedrører arbejde og fritid, hjem og familie. Især i de digte og sange, som lejlighedsvis tryktes i bladet hylledes egenskaber som flid og arbejdsomhed, sparsommelighed og en vis asketisk livsførelse i det hele taget, og forfatterne finder, at disse »dyder« stod i skarp kontrast til den virkelighed, der i 30'erne omgav husmandsbruget. Ikke blot levede mange husmandsfamilier på et meget beskedent eksistensgrundlag, ofte ringere end i hvert fald ufaglærte arbejdere i byerne. Mange husmandsbrug havde for lidt jord, og udstykningen af nye jordlodder kunne på ingen måde